

Nomenament de bisbes

Suplement del Quadern núm. 166 de CiJ - (n. 202) - Març, 2010
R. de Llúria, 13, 08010 Barcelona - tel. 93 317 23 38, fax 93 317 10 94
info@fespinal.com - www.fespinal.com

Arran d'alguns nomenaments episcopals recents, s'han produït a les esglésies d'Espanya una sèrie de reaccions, a vegades destemperades que no són ni aïl·lades ni ocasionals, sinó fruit de la cadena de temors i angoixes que acostuma a produir-se gairebé sempre que ha quedat vacant una diòcesi de certa importància.

Passada la primera agitació, i una vegada les aigües s'han apaivagat, es fa necessària una reflexió serena, més enllà dels afectes particulars que poden arribar a cegar-nos a tots.

1. Com a expressió d'aquests mals-tars s'han recordat algunes frases de la millor tradició de l'Església, dels sants pares i del magisteri pontifici, que avui haurien de fer-nos pensar. Per exemple: «Ningú sigui donat com a bisbe a aquells que no el vulguin» (sant Celestí I, papa). «Qui ha d'estar al capdavant de tots ha de ser elegit per tots» (sant Lleó, papa). O encara més radical: «El poble té el poder

d'elegir bisbes dignes i de recusar els indignes» (sant Cebrià). Fins i tot, si els papas intervenen en alguna elecció que ha resultat conflictiva, és només en el paper d'àrbitres, ja sigui per ratificar l'elecció o per fer que es repeteixi, però mai per nomenar ells mateixos el bisbe d'aquella església.

S'ha objectat que aquests ensenyaments són propis d'una església més minoritària i amb més dificultats de comunicació, como succeïa durant els cinc primers segles de l'Església. Aquestes objeccions poden tenir el seu valor pràctic. Però si seguim investigant la història de l'Església, no ens serà difícil comprovar que el seu valor *doctrinal* seguia vigent molts segles després. Esmentem, només, un exemple d'això, en el cas del Concili de Constança (1414-1418), gairebé mil anys després.

2. És sabut que el dolorós cisma d'Occident, quan l'Església es despertà

un dia amb tres papes, va ser resolt pel concili de Constança, que és reconegut com un concili ecumènic, ja que va ser signat pel papa. No és tan sabut que un decret de Constança va obligar el papa a convocar concilis cada cert temps per evitar desvaris com els que el poder absolut del papa havia provocat en l'Església fins arribar al captiveri d'Avinyó i al cisma posterior. Per desgràcia, en un d'aquells concilis de reforma (el de Basilea l'any 1433) va haver-hi un enfrontament entre el papa i el concili, a causa de l'afany de l'assemblea per imposar tesis conciliaristes extremes. Això va fer que es traslladés aquest concili a Ferrara i més tard a Florència (1439), d'on acabà rebent el nom. No obstant això, el pontífex reconegué la legitimitat de les vint-i-cinc primeres sessions celebrades a Basilea, de manera que, segons s'afirma en la col·lecció de textos del Magisteri de l'Església, «les vint-i-cinc primeres sessions d'aquest concili posseeixen validesa ecumènica» (*Denzinger-Hünemann*, pàg. 438).

Doncs bé: a la sessió número 12 d'aquell concili es va promulgar el decret següent:

És decisiu l'interès d'aquest sant concili perquè es donin a les esglésies uns pastors que sostinguin fermament l'Església amb les forces de la seva saviesa i dels seus mèrits... Per aquestes raons, l'esperit de Déu, a través dels sagrats cànon públics, va determinar providencialment que cada església i cada col·legi o comunitat elegeixin el seu propi prelat. I com a conseqüència d'això, aquest concili... estableix i defineix que no s'hauran de fer reservacions al papa dels càrrecs electius... i, si ja estan fetes, no s'han d'utilitzar.

S'exceptuaran aquelles reservacions que ja estan incloses en el dret, o que

tenen lloc en els terrenys sotmesos a l'església romana en raó del seu domini directe o indirecte, mediat o immediat. S'estableix, doncs, que d'acord amb allò que disposa el dret comú de l'Església, *els càrrecs electius de les ja esmentades seus metropolitanes, catedralícies... es proveeixin mitjançant eleccions i confirmacions canòniques.*

Disposa també aquest sant concili que seria raonable i d'utilitat pública que el papa no atempti en res contra aquest saludable decret, llevat que hi hagi alguna causa evident i raonable que hauria de ser citada expressament en les seves lletres apostòliques.

I perquè aquest decret es dugui a la pràctica amb la major fermesa, és voluntat d'aquest concili que el romà pontífex, juntament amb les altres coses que ha de professar a l'hora de ser nomenat, juri també observar de manera irreprotxable aquest decret...

Aquest sant concili exhorta al papa que, com a mirall i norma de tota santedat i de tota puresa, no exigeixi ni accepti diners quan se li demani la confirmació d'una elecció. I si obra d'altra manera i escandalitza de manera manifesta i incorregible, sigui dut davant un futur concili (*Conciliorum oecumenicorum Decreta*, 445-448).

3. Per raons difícils d'entendre, entre elles el posterior extremisme insensat d'aquell mateix concili, aquest decret que a hores d'ara encara segueix estant en vigor (ja que fou signat pel papa) ha acabat desapareixent no només de la pràctica sinó de la comprensió de l'autoritat eclesiàstica. No figura, per tant, en el volum conegut com "Denzinger" o *El Magisteri de l'Església*¹. I això que el decret no dona una disposició merament disciplinària,

sinó que defineix un ensenyament moral: no es limita a dir que no es faci, sinó que ensenya (“defineix”) que no s’ha de fer.

El desmanegat concili posterior (V de Letran, 1512-1517) que, per la seva rebior, va ser un dels responsables de la reforma luterana, no va entrar ja en el tema i es va limitar a parlar *només* «d’aquelles promocions de prelats en les quals el pontífex romà ha de tenir una part important» (reconeixent que encara no en totes ho era), fent-li al papa aquesta dura recomanació: «Els papes, en el judici de Déu, han de donar compte d’aquells que van promocionar a esglésies o monestirs» (CoeD, 591). Trento, que tampoc va voler entrar en reformes estructurals de l’Església sinó només personals, va reblar encara més aquest clau en un dels seus decrets de reforma, estenent-lo a tots els que intervenen en el nomenament de bisbes: «Sàpiguen que pecaran mortalment, fent-se còmplices de pecats aliens, si no elegeixen aquells a qui consideren més dignes i útils per a cada església» (CoeD, 735-36). Trento reconeix que no vol entrar en les qüestions estructurals «no volent innovar res a causa de la situació dels temps que corren». Per això es va limitar a ensenyar que «si algú diu que els bisbes nomenats pel papa no són veritables i legítims... sigui anatema» (DH 1778), sense entrar en el fet que el papa hagi de nomenar-los tots. Fet comprensible en un context de Reforma, però incomprendible més tard, quan els temps ja hagin canviat i la qüestió del nomenament de bisbes no hagi fet sinó empitjorar.

4. En el nomenament dels bisbes, doncs, s’ha donat al llarg de la història un curiós cercle viciós: la primera pràctica de més de mil anys va ser la de l’elecció per les esglésies que havia de regir. D’allà va naixer el clàssic lema de l’Edat Mitjana:

el clergat i el poble (*clerus populusque*) com a subjectes de l’elecció. Però en una societat tan feudal i estratificada, el poble va anar quedant limitat als senyors feudals i emperadors, donant lloc a bisbes al servei del poder polític i originant la clàssica lluita de les “investidures” a final de l’Edat Mitjana. Així va començar el papa a reservar-se alguns nomenaments per evitar que els fes el poder civil i retornant així la llibertat a l’Església. Gregori VII, el gran papa reformador, encara que reconeixia que l’elecció pel clergat i el poble és el que Déu desitja (*secundum Deum*) va obrir la possibilitat que el metropolità o el papa es reservessin unes eleccions que ja no podien retornar al poble, però que calia prendre de mans dels poders públics (cf. *Monumenta Germaniae Historica, Ep. Sel. II,2*, pàg. 482).

Amb el pas del temps, però, i en generalitzar-se, aquesta pràctica de les reservacions va degenerar encara més que les eleccions (que, com és comprensible, tingueren també els seus punts dèbils). En ser els papes monarques o caps d’estat, els interessos de poder van provocar amb freqüència que es concedís als monarques la provisió de bisbats, a canvi d’altres favors i suports, econòmics o polítics. Amb paraules tècniques es va passar primer de les *investidures* a les *reservacions*, i després d’aquestes a les *regalies*.

Els monarques van convertir llavors els bisbats en autèntiques prebendes per als seus amics o parents, arribant fins a l’extrem de bisbes nomenats ja amb deute, dotze o setze anys (el cas de Segimon d’Auszburg, Leopold d’Àustria i Segimon de Baviera). Aquestes regalies expliquen l’aparició dels bisbes “gal·licans” al segle XVIII (tots fets a mida del rei de França), i dels bisbes exclusivament provinents de la noblesa del XIX, incapaçs d’entendre res sobre el naixent obrerisme, i absolu-

tament aliens a aquesta realitat emergent. Rosmini (la causa de beatificació del qual, ara que ja no molesta a ningú, ha estat recentment iniciada) va publicar el 1832 la seva famosa obra *Les cinc plagues de l'Església*, que va ser immediatament posada a l'Índex dels llibres prohibits per Pius IX. I una d'aquestes plagues era la de les regalies.

El Vaticà II va aconseguir acabar amb les regalies però –com el seu origen estava en un pecat dels papes més que no pas dels reis que després en van abusar– només va poder fer-ho «pregant amb tota cortesia» a les autoritats civils que «vulguin renunciar espontàniament» (Decret *Christus Dominus*, n. 20). Franco, no n'hi ha cap dubte, va ser un dictador, però en la qüestió del nomenament de bisbes tenia, per desgràcia, més raó que els papes que intentaven prendre-li aquell “dret”. I una vegada més, l'Espanya no confessional de la nostra Constitució va procedir en aquest punt de manera més cristiana que l'Espanya “nacional-catòlica”.

El mateix codi actual de Dret Canònic es limita a dir que el papa «nomena lliurement els bisbes o confirma aquells que han estat legítimament elegits» (c. 377), reconeixent que el principi electiu pugui tenir vigència en l'Església i no constitueix cap mena de desviació eclesiològica.

5. Veient tot aquest panorama, ens atrevim a dir que el procediment electiu no només pot ser “legítim” i tenir vigència, sinó que *hauria de tenir-la* en tota

l'Església, si aquesta vol ser fidel al millor de la seva tradició, a allò que ja en el segle II es considerava “ensenyament diví i pràctica dels apòstols”, i al que encara en el segle XV era ordenat i definit per les sessions vàlides del concili celebrat a Basilea.

Totes aquestes consideracions ens semblen enormement serioses. I encara voldríem enfortir-les amb una consideració pastoral que prové de la saviesa i de l'experiència de molts papes i sants pares antics, i que es repeteix infinitat de vegades en la tradició eclesiàstica: la imposició de bisbes no desitjats pot portar «que els homes es tornin menys religiosos del que cal» (sant Lleó Magne).

Els fets en aquest punt parlen per si sols. Perquè, si la mateixa autoritat eclesiàstica es permet jugar així amb el seu propi magisteri, amb quin dret podrà pretendre imposar-lo als fidels?

I un aclariment com a conclusió: no desconeixem les grans dificultats que comportaria avui una tornada a la pràctica autèntica i primera de l'Església. També l'església del primer mil·lenni va oscil·lar entre diverses formes d'elecció segons temps i llocs, encara que mantenint sempre el principi electiu². Però cal recordar que el Regne de Déu se'l serveix només per allò que Jesús anomenava «la porta estreta», i cal preguntar-se constantment si l'Església en la seva praxi ha de guiar-se per la comoditat del que és segur o pel risc del que és més perfecte i més cristià.

Cristianisme i Justícia, 2010

1. I no es tracta d'un cas únic: també falta en aquest volum el cànon 24 del IV Concili de Letrà (1215) que va en la mateixa línia de reservar el nomenament dels bisbes a un procediment electiu que allà es legisla, arribant a declarar que «*tota altra forma d'elecció serà invàlida*» (CoeD, 222-239).

2. Per a un estudi més minucios del tema remetem a: José I. GONZÁLEZ FAUS, «*Ningún obispo impuesto*» (S. Celestino I). *Las elecciones episcopales en la historia de la Iglesia*. Santander, Sal Terrae, 1992.